

חוות דעת תכנונית לתכניות 226/02/11, 227/03/11

חוות דעת זו, המוגשת על ידי עמותת במקום – מתכננים למען זכויות תכנון* מצורפת להתנגדות המוגשת על ידי האגודה לזכויות האזרח, בשם תושבי הכפר דרג'את, לתכניות 227/03/11, 226/02/11 (להלן התכניות).

כללי

ההחלטה להפקיד את התכניות ולייעדן להקמת ישוב קבע בדואי חדש - מרעית, השואף לרכז מספר שבטים בדואיים יחדיו עם תושבי הכפר הקיים דרג'את, וכן הקמתו של מרכז שירותים משותף, משקפת סדרי עדיפויות החורגים מן העניין התכנוני המקצועי האמור להתחשב בצרכים החברתיים היחודיים של אוכלוסיה זו, ולהוביל לשיפור רמת החיים שלה.

הטענות שברצוננו להעלות נוגעות לאופן קבלת החלטות תכנוניות על ידי מוסדות התכנון; לשיקולים התכנוניים שבאיחוד קבוצות אוכלוסיה שונות לכדי ישות תכנונית אחת; לפגמים בהליך שיתוף הציבור בתכניות; להיבטים הנורמטיביים של ההחלטה לקבץ מס' קבוצות אוכלוסיה יחדיו ללא התחשבות במאפייניה התרבותיים חברתיים של כל אחת; לפגיעה באיכות החיים הכפרית אשר תיגרם לתושבי הכפר דרג'את, כתוצאה מהקמתו של ישוב פרברי.

להלן נימוקי ההתנגדות:

רקע

הכפר דרג'את ממוקם בדרום הר חברון, מצפון לכיש באר שבע ערד, מערבית לתל ערד וצפונית לכסיפה. כל תושבי הכפר דרג'את מקורם מהכפר דורא שליד חברון. התושבים חיים במקום כ- 200 שנה, עת רכשו את הקרקעות מהבדואים באזור. הישוב הוא 'כפר לא מוכר', על אף זאת, מתפקד הישוב כישוב עצמאי לכל דבר. תושבי הכפר מונים כ- 850 נפש.

ביום ה- 31/1/99 החליטה הממשלה על הקמת חמישה ישובי קבע לאוכלוסיה הבדואית בנגב, וביניהם הישוב מרעית.

* עמותת במקום - מתכננים למען זכויות תכנון, הוקמה באפריל 1999 על ידי מתכננים/ות ואדריכלים/יות, במטרה לחזק את הקשר בין זכויות אדם ומערכות התכנון במדינת ישראל, לפעול להעמדת הצרכים הייחודיים של קהילות במרכז תהליכי התכנון, להגביר את מעורבות הציבור בתהליכי התכנון ובייצוג שוויוני במערכות התכנון ולהשיג שקיפות בגיבוש מדיניות התכנון ובהליכי התכנון של הרשויות.

בהחלטת הממשלה מיום 30/11/2000 נקבע כי "במסגרת הישוב המתוכנן מרעית, יתוכנן ויבנה, בשלב ראשון, הכפר דרג'את ויוקם בו מרכז שירותים. נציין כי: לשלביות פיתוח זו אין ביטוי במסגרת הוראות התכנית המתארית למעט סעיף כללי הקובע כי "התכנית תבוצע בשלבים". (נספח א')

בעקבות החלטות הממשלה מיום 31/1/99 קודמה ואושרה למתן תוקף, ביוני 2002 תכנית המתאר המחוזית תממ/4/24, אשר קבעה את איתור הישוב מרעית (באזור בו מצוי הכפר דרג'את), הגדירה אותו כישוב קבע לפזורה הבדואית, והתירה בו תכליות של אזור בינוי פרברי. בהתאם לדברי ההסבר לתכנית, הישוב מרעית יועד לשבטים בני מטה טיולאם, אשר תושבי הכפר דרג'את אינם נמנים עליהם.

באפריל 2000 הגישו תושבי דרג'את התנגדות לצירופם לישוב מרעית במסגרת תכנית המתאר המחוזית תממ/4/24. התנגדות זו נדחתה על ידי המועצה הארצית. (נספח ב')

לצורך הנחיית הכנת תכנית המתאר המקומית לישוב והתכנית המפורטת למרכז השירותים וקידום שיתוף הציבור הוקמה ועדת היגוי, אשר כללה את נציגי משרדי הממשלה השונים וכן נציגות תושבים. גם במסגרת זו הביעו נציגי הכפר דרג'את הסתייגות מצירופם לישוב החדש מרעית, ולמרכז השירותים. (נספח ג' – פרוטוקולים)

ב- 7/10/02 החליטה הועדה המחוזית להפקיד את תכנית 226/02/11 – תכנית המתאר המקומית לישוב מרעית, שנערכה ביוזמת מינהל מקרקעי ישראל והמינהלה לקידום הבדואים בנגב. התכנית קובעת במטרותיה: "ייצירת מסגרת תכנונית להקמת ישוב קבע בדואי חדש-מרעית", וכן "ייצירה של מרקם התיישבותי, שיענה מצד אחד על השאיפות להפרדה ויחודיות כבישוב נפרד, של קבוצות האוכלוסיה בשטח התכנון, ויהווה יחד עם זאת מערכת תיפקודית אחת לאספקת שירותים ומערכות תשתית הנדסית". התכנית מציעה הקמתו של מרכז שירותים במרכז הישוב, טבעת פנימית של שטחים חקלאיים ובטבעת החיצונית ארבעה מוקדי פיתוח שכונתיים. (נספח ד' - תקנון)

ב- 7/10/02 החליטה הועדה המחוזית להפקיד גם את תכנית 227/03/11 – תכנית מפורטת למרכז שירותים מרעית. התכנית מייעדת את ליבת הישוב למרכז האזרחי, המסחרי והחברתי העיקרי של הישוב. (נספח ה' – תקנון)

1. פגמים בשיקולים התכנוניים שבהקמת הישוב מרעית

לטענתנו שגתה הועדה המחוזית כאשר לא שקלה את כל השיקולים התכנוניים הרלבנטיים, ולא איזנה כראוי בין השיקולים אותם לקחה בחשבון. הועדה המחוזית התאימה את התכנית למגמות מוניציפליות ריכוזיות, ונמנעה מלבחון חלופות המתיישבות תכנונית עם צרכיה היחודיים של האוכלוסיה החיה במקום.

מטרה עיקרית של התכנית הינה יצירת מרקם התיישבותי, שיענה מצד אחד על השאיפות להפרדה ויחודיות כבישוב נפרד, של קבוצות האוכלוסייה בשטח התכנון, ויהווה עם זאת מערכת תפקודית אחת לאספקת שירותים ומערכות תשתית הנדסית. הסבר מפורט למטרה זו ניתן בדברי ההסבר לתכנית המתאר, סעיף ד. עקרונות תכנון כלליים נקבע כי: "פריסת הפיתוח במרעית היא כאשכול שכונות, שיראו כישובים נפרדים: נבדלים זה מזה על ידי שטחי חקלאות ושטחים פתוחים ומחברים על ידי מערכות דרכים תשתית ושירותים, במסגרת תפקודית אחת". (נספח ד') לכן, למעשה מבחינת התכנית על הוראותיה ותשריטה אנו עדים לעובדה כי על פי המרקם ההתיישבותי המוצע, מרכז השירותים הינו הפונקציה התפקודית היחידה המאלצת את הקשר בין ארבעת מוקדי הפיתוח העיקריים בתכנית. אילמלא איתורה המוצע בליבת הישוב היו ארבע השכונות הופכות לישובים נפרדים תפקודית, הלכה למעשה. איתור מרכז השירותים נקבע באופן מלאכותי בהתאם להימצאותן של אדמות מדינה באזור. בהעדרו של מרכז כזה ואיתורו בליבת הישוב ובפוטנציאל מיצוי אפסי של עתודות הקרקע במרכז הישוב, בשטחים החקלאיים (המהווים כ- 40% משטח התכנית), חסרה התכנית כל בסיס להגדרתה היישובית.

1.1 העדר הצדקה לריכוז מוניציפלי, באמצעות מרכז שירותים

אחת ההצדקות התכנוניות הניתנות על ידי הרשויות ומתכנני התכנית, להקמתו של הישוב נובעת מהצורך ביצירת מסגרת תפקודית אחת המאפשרת מתן שירותים בספי כניסה גבוהים. הצדקה זו לצורך במרכז השירותים, תמוהה במיוחד לאור העובדה כי אף המועצה הארצית בהחלטת ועדת המשנה להתנגדויות לתכנית תממ 4/24, הכירה בכך כי מרכז השירותים לא יהיה הפתרון היחיד למתן שירותים בספי כניסה גבוהים, וכלשונה: "אין בהקמת ישובים אלה כדי למנוע מתן שירותים במסגרת ישוביות אחרות" (נספח ב'). כמו גם העובדה שתכנית מתאר זו אף מציעה מתן שירותים ציבוריים, מסחר ותעסוקה גם במסגרת השכונות המוצעות (נספח ד').

כיום יושבים באזור התכנון כ- 1,000 תושבים, כ- 70% הם תושבי הכפר דרג'את, אליהם אמורים להצטרף 1,000 תושבים נוספים מן האוכלוסייה ש"בפזורה". באין הבטחה כי התכנית תעמוד ביעדי האוכלוסייה שהוצבו לה - 8,200 נפש בשנת 2020, כמו גם השימוש במדדים לא מעודכנים לקביעת צפי האוכלוסייה לשנת היעד – קצב הריבוי הטבעי השנתי של האוכלוסייה הבדואית הינו במוצע כ- 5% ולא 7% כפי שסברו מתכנני התכנית, ובאין ידיעה בדבר עמדתם של התושבים האמורים להסתפח לתוך הישוב החדש, מתחדד הספק בדבר הצורך במרכז המספק מגוון שירותים מוניציפלים בספי כניסה גבוהים במקום כגון: בנין מועצה, דואר, מרכז קהילתי, משטרה, מד"א, מכבי אש, בתי"ס, מועדוניות ועוד, ומשכך, ביצירת ישות המאלצת קבוצות אוכלוסייה שונות לחיות בכפיפה תפקודית ושלטונית אחת.

באופן זה, על אף ההצהרות החוזרות ונשנות של נציגי הממשלה השונים בדיוני ועדת ההיגוי ובדיוני המועצה הארצית בהתנגדויות לתכנית המתאר המחוזית, כי התכנית אינן מגדירות מוניציפלית את

הישוב (נספחים ב' ו-ג'), מציעה תכנית המתאר המקומית מעבר למסגרת התכנונית גם מטריה תפקודית ומוניציפלית אחת לישוב המוצע מרעית, זאת בסתירה להחלטות המועצה הארצית שלהלן. כוונתן של המדינה ושל רשויות התכנון ליצור באופן מלאכותי ישות אשר ניתנת לה הגדרה מוניציפלית באצטלה תכנונית.

בשולי הדברים יאמר כי במסגרת המלצות ועדת הגבולות שתפקידה היה לבחון את המבנה המוניציפלי של הישובים החדשים, וביניהם מרעית, הוחלט כי לאחר הקמתו יצורף הישוב למועצה המקומית כסייפה.

1.2 מגמת ריכוזיות יתר ואי בחינת חלופות תכנוניות ממשיות

התכנויות חותרות לריכוזיות מרבית במונחים מרחביים ותפקודיים ולכינוס מרחבי ותפקודי של האוכלוסייה ופעולותיה. אם מוסדות התכנון היו שוקלים שיקולים מקצועיים עניינים, מבלי להיכנס להגדרה המוניציפלית, ודאי ניתן היה לבחון חלופות נוספות לתכנון מסגרות יישוביות אשר היו תורמות יותר לרווחת האוכלוסייה מאשר התכנויות הקיימות.

כפי שיורחב בהמשך, המדינה בקידומה של תכנית זו שואפת לרכז את האוכלוסייה במרחב כפי שעשתה בהקמתן של שבע העיירות הקיימות, שהניסיון בתכנונם וביישובם מלמד כי דגם התיישבותי זה נכשל. כישלוננו נבע בין היתר ממדיניות תכנונית של ריכוז קבוצות אוכלוסייה בעלות מאפיינים תרבותיים וחברתיים שונים וכן, מריכוז מרחבי של שירותים ציבוריים אשר יצרו עימותים רבים בין קבוצות האוכלוסייה.

1.3 אי מתן משקל לצביונם התרבותי והחברתי הייחודי של תושבי דרג'את

על אף סירובו של השלטון להכיר בכפר דרג'את הצליחו תושביו לקיים ולנהל מערכת עצמאית של מתן שירותים ציבוריים, כבישוב נפרד, תוך שמירה על צביונם התרבותי והחברתי. הכפר מנוהל על ידי ועד מקומי ומספק מעבר לשירותים הקיימים פעילויות בלתי פורמליות כגון: קורסי העשרה בעברית ואנגלית, קייטנות, ריכוז פעילות ועד ההורים, קידום פעילויות של נוער מתנדב, גידור בית הקברות, אספקת מים וכד'. משרד הבריאות ומשרד החינוך הכירו בצרכים של תושבי הכפר והקימו בו בית ספר יסודי, 2 גני טרום חובה, גן חובה, מרפאה ותחנת אם וילד. שירותים נוספים ניתנים בערד ובכסייפה (כ- 100 תלמידים לומדים בבית ספר תיכון וחטיבת ביניים בכסייפה) המרוחקת כדי קילומטרים ספורים מהכפר. בעתיד הקרוב, ודאי יוכל הכפר להמשיך להתפתח כישוב נפרד בעל זהות נפרדת.

הועדה המחוזית לתכנון ובניה מחוז הדרום, שגתה כאשר בחרה להתעלם משיקולים אילו במסגרת החלטותיה התכנוניות המשליכות על מתחמי המחיה והמגורים של תושבי הכפר דרג'את.

לעמדתנו שגתה הועדה המחוזית לתכנון ובניה במחוז הדרום בהחלטתה להפקיד את התכניות בכך, שלא התאימה את ההליכים התכנוניים והליך שיתוף הציבור, לצורכיהם של קבוצות אוכלוסייה מיוחדות במרחב, ובהן תושבי הכפר דרג'את.

2.1 מטרת תהליך שיתוף הציבור ככלל, ובקרב האוכלוסייה הבדואית בפרט

מטרתו של התהליך התכנוני הנה בניית קונצנזוס, שביטויו בסיומו של תהליך מופיע בצורת תקנון ותשריט התכנית. קונצנזוס זה אמור להיות מושג באמצעותו של שיח הגון בין המשתתפים הנושא אופי של היגיון והוגנות.

מטרתו של הליך שיתוף הציבור הינה להביא לאופטימליות של תכנית, מנקודת המבט של התאמתה לצורכי האוכלוסייה. בהעדר התאמה כזו, עולה המחיר החברתי והפוליטי, לאין ערוך, על השקעת המשאבים הנדרשים בהכנת תכנית.

על כן, נתון חשוב שיש להביאו בחשבון בעת קביעת עובדות תכנוניות עבור האוכלוסייה בכלל והאוכלוסייה הבדואית בפרט הינו זכותה להביע את רצונה בעניין סביבת המגורים העדיפה עבורה.

הניסיון התכנוני המצטבר בתחום הישובים הבדואים מלמד כי הסכמה עקרונית זו היא שלב חשוב בהצלחת הקמתו של ישוב.

נושא שיתוף הציבור בהליכי התכנון עולה תדיר לדיון בקרב העוסקים במלאכת התכנון בשנים האחרונות, ואף מיושם בפועל במסגרת הכנתם של תכניות מתאר מקומיות לישובים השונים בארץ, וכן במסגרת הקמתן של ועדות היגוי אשר מטרתן היא, בין היתר, לצורך שיתוף הציבור בהליך תכנון הישובים הבדואים החדשים וכן אלה שהוכרו על ידי המדינה.

חיזוק לתפקידה של ועדת ההיגוי ניתן גם על ידי ועדת המשנה לשמיעת התנגדויות שליד המועצה הארצית בהחלטותיה בהתנגדויות לתכנית תממ/4/ 24 מיום 11/12/01 עת המליצה לוועדות ההיגוי לתכניות המקומיות והמפורטות, "להגביר את המאמץ ולמצות את שמיעת עמדות התושבים במהלך הכנת התכנית על מנת לתת מענה לבעיות המועלות על ידי התושבים" (נספח ב').

2.2 אי מתן משקל לעמדת התושבים

טענתנו בהקשר זה כי הליך שיתוף הציבור אשר עמד בבסיס הליך הכנת התכניות לוקה בחסר. אחת ממטרותיו של תהליך שכזה הוא לגבש את חזון ואופי הישוב כפי שהוא נתפס על ידי תושביו.

מעיון בפרוטוקולים של ישיבות ועדת ההיגוי (נספח ג'), עולה כי נציגי הועדה דנו בתכנית מוגמרת וכי הנושאים שנדונו קשורים בעיקרם לעקרונות התכנון הפיסי של הישוב המתוכנן.

באם היה מתבצע תהליך כנה של שיתוף הציבור בתכנון הישוב מרעית ודאי היה נשמע קולם של נציגי הכפר דרג'את. אך לא כך הדבר. עמדתם של תושבי כפר דרג'את והסתייגותם החד משמעית מצירופם לישוב מרעית אמנם נרשמה בפרוטוקול אך לא נשמעה, לא נעשה כל ניסיון להציג בפניהם חלופות

תכנוניות אחרות מזו שהוצע על ידי צוות המתכננים, אשר עשויות לתאום את צרכיהם התרבותיים היחודיים. מבחינות רבות היתה שמיעת התושבים, בבחינת מס שפתיים בלבד.

2.3 רצונם ובקשותיהם החוזרות של תושבי דרג'את

תושבי הכפר דרג'את יושבים באזור למעלה ממאתיים שנה (לא בכדי הישוב המוצע מרעית אותר במקום הימצאותו של הכפר דרג'את). פעמים רבות הובטח להם שבעייתם תטופל וכי יזכו לישוב עצמאי. תושבי הכפר הביעו רצון לסיים תקופה ארוכה של חיים בישוב לא מוכר על כל המשתמע מכך, ללא כל תשתית בסיסית, ללא מים זורמים, ללא מערכת ביוב, עם חשמל המופק מגנרטורים, ללא בתים שניתן לבנות על פי רשיון המונפק כחוק.

רצונם של תושבי הכפר ברור: לחיות במסגרת נפרדת שתשמור על ייחוד הקהילה בעלת המאפיינים היחודיים, תוך ניהול ומתן שירותים עצמאי.

עמדה זו, של תושבי הכפר הובהרה באופן חד משמעי בהזדמנויות שונות ורבות. החל בפניות לשר הפנים ולשרים אחרים בממשלה דאז, עת התקבלה החלטת הממשלה על הקמתו של הישוב מרעית, הגשת התנגדות לצירופם לישוב מרעית במסגרת הפקדת תכנית המתאר המחוזית תממ/4/24 – התנגדות זו נדחתה על ידי המועצה הארצית (נספח ו'), וכלה בהשתתפות בישיבות ועדת ההיגוי לתכנית המתאר ולת.ב.ע למרכז השירותים – מרעית (נספח ג').

ועדת ההיגוי להנחיית תכנית המתאר והתכנית המפורטת, לא קיימה הליכים מתוך כוונה טהורה לשיתוף הציבור בתכנון. הועדה המחוזית בהחלטתה להפקיד את התכנית, לא התחשבה בצרכים המיוחדים של תושבי דרג'את.

3. אי שמירה על עקרונות השונות החברתית

תכנון מרחבי איננו מסתכם בתקינות המפה עליה מבוסס התשריט, הגדרה ברורה של צבעי התכנית במקרא או עמידתו של התקנון בביקורת משפטית. התכנון המרחבי קובע לא רק את אופן השימוש בקרקע לאחר אישור התכנית, הוא גם חורף את גורלם של האנשים שיעשו שימוש באותה קרקע במשך דורות, ומכאן שהתכנון חייב לאתר את המצוקות הקיימות והצפויות ולתת להן מענה מרחבי הולם. אם תכנון מרחבי לא מתייחס להיבטים החברתיים המחייבים מציאת פתרונות מרחבים הולמים, הוא אינו ממלא את ייעודו נאמנה.

טענתנו בהקשר הרלבנטי כי התכנית לוקה בחסר, משום שאיננה תוצר של תכנון הולם לקהילות השונות זו מזו והתאמת התכנון לצרכים תרבותיים יחודיים.

הועדה המחוזית חרזה מתפקידה, כאשר לא בחנה את מגוון האינטרסים והצרכים של האוכלוסיות במרחב הנדון, כמו גם את ההשלכות החברתיות והערכיות של ריכוז אוכלוסיות בעלות מאפיינים חברתיים ותרבותיים שונים.

אוכלוסיית היעד של הישוב מרעית נקבעה בתכנית המתאר. לכל קבוצת אוכלוסייה הוגדרו במסגרת אזור המגורים חלוקה למיקבצי התכנון – סעיף 2.1 סעיף קטן ז' להוראות תכנית המתאר: אזור דרג'את, אזור אבו עיאדה/אל חוסני, אזור אל עמור, אזור פחס, אזור קרישאת/קבוע ואזור אל קורען. התכנית המפורטת למרכז שירותים – מרעית ייעדה את ליבת הישוב למרכז האזרחי, המסחרי והחברתי העיקרי של הישוב (נספחים ד' ו-ה').

בדרישת רשויות התכנון לשלב את תושבי דרג'את במערכת הן תפקודית והן חברתית אחת למתן שירותים ציבוריים, מערכות דרכים, מסחר, תיירות, תעסוקה ועוד, עם קבוצות האוכלוסייה שהוזכרו להלן, יש משום סתירה לערכים החברתיים והתרבותיים הנהוגים בכפר דרג'את. לכן סירבו תושבי דרג'את נחרצות לדרישה זו. תושבי דרג'את, אשר אינם נמנים על בני מטה טיולאם, העתידים להתיישב במרעית, הינה קבוצת אוכלוסייה מפורדת ומאובחנת תרבותית וחברתית הן בעיני עצמה והן בעיני הקבוצות האוכלוסייה האחרות במרחב. יתרה מזאת, אין מתקיימים יחסי גומלין כלכליים, חברתיים ואחרים בין קבוצות אוכלוסייה אלה.

כבר בפריסה המרחבית הקיימת, העידו תושבי דרג'את כי קיימים מתחים בין קבוצות האוכלוסייה, המקשים על חיי היומיום. מתחים אלה עשויים אף להחמיר בעת השימוש המשותף במתקנים הציבוריים המיועדים במרכז השירותים.

מהלך זה של איחוד קבוצות אוכלוסייה שונות לכדי מערכת תפקודית אחת היה לרועץ בתכנון שבע העיירות הקיימות, אך עם זאת לא נלקח בחשבון בבואם של רשויות התכנון לתכנן את הישוב מרעית.

כפי שכבר הוזכר, הניסיון התכנוני שבהקמת שבע העיירות עבור האוכלוסייה הבדואית בשנות ה-70 מלמד כי המהלך לא היה מוצלח במיוחד. הוכחה לכך היא חוסר יכולתם של אותם ישובים להגיע ליעדי האוכלוסייה שנקבעו עבורם כיוון שהרשויות לא הצליחו לשכנע את תושבי הכפרים במרחב להתכנס לישובים אלה. באופן זה נותרו 70,000 תושבים, אשר ראו עיירות אלה כבלתי הולמות את אורח חייהם ושאיפותיהם לישובים כפריים, החיים בישובים שלא הוכרו על ידי המדינה. תכנון יישובי הקבע כשל בהבנתו את מערכות היחסים שבין השבטים השונים והפלגים השונים ואת מידת נכונותם לבוא ולהתיישב יחד.

גם מדיניות התכנון של ריכוז מרכזי השירותים הציבוריים חידדה את הקונפליקטים הכרוכים בשימוש משותף במתקני השירותים. כיום לאחר 30 שנה קיימות עדיין "מובלעות" רבות באזורי המגורים, אשר לא מצליחות להגיע לשלב האכלוס, בהעדר נכונותם של תושבים להתיישב בעיירות הקיימות.

כבר כיום ידוע, ממחקרים רבים, כי דפוסי השימוש במתקנים הציבוריים אינם תואמים את אורח חייהם החברתי, התרבותי, האתני והמגדרי, של קבוצות האוכלוסייה המתגוררות בעיירות הבדואיות הקיימות. ברהט הוקם, בעלויות כספיות עצומות, מרכז מסחרי אשר השימוש בו על ידי התושבים, הינו חלקי ביותר, לא כל שכן על ידי הנשים הבדואיות.

בעקבות ניסיון עגום זה, הגיעו מקבלי ההחלטות בהדרגה להכרה כי קיימת בעייתיות במדיניות התכנון חברתי-מרחבי בעיירות הקיימות.

כיום מתוכננים ישובים כפריים, ייחודיים ובלעדיים, במתכונת שונה מזו המוכרת, עבור קבוצות אוכלוסייה מוגדרות כגון: טארבין א-סנע, כוחלה, ביר הדאג' (עבור הפלג הדרומי של שבט אל-עזאזמה), קסר אל-סר (אל-הוואשלה) ואום בטיין (אבו כף).

גם במקרים אחרים, זכות אוכלוסיות בעלות מאפיינים תרבותיים ייחודיים להכרה ממסדית, כדוגמת האוכלוסייה החרדית. במצב זה, מסגרות התכנון מכבדות מצד אחד את השונות התרבותית ומאידך חותרות לשוויון בהקצאת משאבים.

ההכרה בשונות התרבותית בין תושבי הכפר דרג' את לבין האוכלוסיות המיועדות לאכלס את שאר חלקי היישוב המוצע - תושבי הכפר הנם פלאחים שמקורם מדרום הר חברון בניגוד לקבוצות האחרות שהנם בדואים, הייתה מעצימה את ההכרה כי תושבי הכפר מבקשים להשתייך למסגרת ארגונית נפרדת שתאפשר את המשך פיתוח של הכפר, ותתאם לצורכיהם המרחביים-חברתיים. דבר שמניסיון העבר לא יתאפשר במסגרת היישובית המוצעת.

4. הזכות של תושבים לבחור את צורת חייהם

מטרתו המרכזית של התכנון הנה הגדלת החירות האנושית, באופן שבו התכנון נותן מענה לצרכים השונים של האנשים תוך איזון דינמי בין טובת הפרט לטובת הכלל, מתוך הסכמה על כללי משחק ובסיס חברתי משותף. התכנון המרחבי צריך שיצא מתוך נקודת מוצא המכירה בחירות האנושית ומצד שני מגינה עליה ועל האוטונומיות של הקיום האנושי. תכנון מרחבי נעשה תוך ניסיון לקחת בחשבון את מרבית האספקטים שהם חלק מהסביבה שבה אנו חיים: אזורי המגורים, הכבישים, הפארקים, תשתיות המים והחשמל, כמו גם מידת גידול האוכלוסייה, על קהילותיה השונות והמגוונות, פיזור האוכלוסייה וכיו"ב.

חירות אנושית זו נמנעה מתושבי דרג' את בשני היבטים:

האחד, בהחלטה להקים את היישוב מרעית, במתכונת המצרפת ליישוב הקיים דרג' את, קבוצות אוכלוסייה שונות נוספות. למעשה אין מדובר בהצעות שיש בפני מי שניצב מולן היכולת לבחור בין

מספר אפשרויות, למעשה מגוון הפתרונות התכנוניים עבור האוכלוסייה הערבית בנגב מוגבל. בפועל עומדות בפני רובם המכריע אחת משתי אופציות: להצטרף לאוכלוסייה הקיימת בעיירות הקיימות והחדשות, או להיוותר בכפרים 'הלא מוכרים'. זאת כאשר לאוכלוסייה היהודית ישנן מגוון אפשרויות לבחור את מקום מגוריה.

בשני, כאשר שונו מאפייני הבינוי בכפר הקיים דרג' את והוא הפך לשוב פרברי, אשר בעתיד אם יעמוד ביעדי האוכלוסייה שנקבעו עבורו – 12,000 תושבים, יהפוך, באחת לשוב עירוני.

תכנית המתאר המחוזית קבעה את הקמתה של מרעית כישוב קבע לפזורה הבדואית ואף התירה בו תכליות המותרות באזור בינוי פרברי (נספח ז').

על אף שמטרתה של תממ/4/ 24 היה לקבוע איתור להקמת ישוב קבע לאוכלוסייה הבדואית, היא הגדירה גם את מאפייני הבינוי בישובים - אזור בינוי פרברי.

תכנית המתאר המקומית באה ופירטה את ההוראות לאזורי הבינוי הפרברי בהגדרה בין היתר, מגרשים לבניה רוויה, 6 יחידות דיור לדונם וכן קבעה כי במגרשים המיועדים למגורים וחקלאות צמודה יותרו עד 10% מהמגרשים בלבד במקבץ תכנון זה (נספח ד').

מאפיינים אלה של ישוב פרברי, המאופיין על ידי בניה רוויה אינם תואמים את אורחות חייהם של תושבי דרג' את. כיום כ- 85% מתושבי הכפר דרג' את עוסקים בחקלאות. קביעת 10% מהמגרשים בלבד, לצורכי מגורים וחקלאות, תחייבם לנטוש את ענפי פרנסתם הקיימת, ותיפגע לאין ערוך ביכולת התפתחות הכפר כישוב חקלאי / כפרי.

לשם השוואה, במרחב המטרופוליני של באר שבע, ישנם כמאה ישובים חקלאיים, כפריים, קיבוצים ומושבים, המונים לעיתים מאות תושבים, עבור האוכלוסייה היהודית. במסגרת מדיניות התכנון הארצית והמחוזית, נשמרים מאפיינים אלה בישובים הקיימים, ואין כוונה תכנונית להפכם לישובים פרברים, בשלב זה.

לסיכום

מתברר כי השיקול המרכזי שבהקמת הישוב מרעית, אינו נבע כפי הנראה, משיקולים תכנוניים גרידא, אלא ממדיניות מתמשכת של ריכוז אוכלוסיה ופעולותיה במונחים מרחביים תפקודיים. מכוחן של התכניות הנדונות, הישוב מרעית יוגדר ויתפקד כישות תפקודית ומוניציפלית, אחת, למרות ההתנגדות הנחרצת של התושבים.

בחינת השאלה של מקומות מחיה דרך העדשה של קבוצות אוכלוסייה מגוונות מחייבות אותנו לכלול בתהליך קבלת החלטות גם סוגיות ערכיות, נורמות תרבותיות, ונושאים חברתיים.

ההחלטה להפקיד את תכנית המתאר ליישוב מרעית וכן את התכנית המפורטת למרכז השירותים, אינה עולה בקנה אחד עם סוגיות אלה, כי לפיהם, ודאי היו נעשים נסיונות כנים למציאת פתרונות מרחביים הולמים לתושבי דרג'את.

הכרה בייחודיות תרבותית – מבנית של קבוצות אוכלוסייה שונות ובעיקר של קבוצות מיעוט אתני ותרבותי כמו תושבי הכפר דרג'את היתה מובילה לתכנון עצמאי עבור היישוב דרג'את, אשר ישאף לשמור על צרכי האוכלוסייה ורצונה להמשיך ולהתפתח במסגרת יישוב כפרי חקלאי בעל מאפיינים קהילתיים מובהקים.

לאור האמור לעיל אנו מבקשים מועדת ההתנגדויות :

- א. להורות על, הוצאת הכפר דרג'את מתחום התכנון של היישוב מרעית.
- ב. להורות על, הכנת תכנית מתאר ליישוב הכפרי דרג'את.

אנו שומרים לעצמנו את הזכות לעלות נושאים נוספים בעת הדיון.

על החתום

נילי ברוך	אלון כהן	עפר לרנר
מתכנתת ערים	אדריכל	גיאוגרף, מתכנן ערים

נספחים

נספח א' : החלטת ממשלה מיום 30/11/2000

נספח ב' : פרוטוקול ועדת המשנה לשמיעת התנגדויות מיום 11/12/01

נספח ג' : פרוטוקולי ישיבת ועדת ההיגוי לתכנון היישוב מרעית

נספח ד' : תקנון תכנית מתאר מקומית 226/02/11

נספח ה' : תקנון תכנית מפורטת 227/03/11

נספח ו' : התנגדות דרג'את לתממ/ 4 /24

נספח ז' : תקנון תכנית תממ/ 4 /24